

УДК 94(477.8):[325.83:061.2(01):930.253:(438)“1938/1939”

ДІЯЛЬНІСТЬ ОУН В ДОКУМЕНТАХ ПОЛЬСЬКИХ СПЕЦСЛУЖБ ДОБИ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

Наталія РОМАНИШИН

Національна академія внутрішніх справ,
кафедра історії держави та права,
пл. Солом'янська 1, 03035, Київ, Україна

Вивчення діяльності ОУН у контексті формування і реалізації ідеї незалежності України – одна із важливих складових української історії ХХ ст. Без об'єктивного дослідження ОУН як складової українського національно-визвольного руху неможливе усвідомлення історичних подій, явищ і процесів, які відбуваються сьогодні. У пропонованій статті, на основі матеріалів з Архіву Актів Нових (Варшава), а також деяких опублікованих джерел, охарактеризовано специфіку діяльності ОУН у період 1938–1939 рр. на території Галичини. Особливу увагу звернено на роль, яку відіграла ОУН у розвитку політичних подій в Карпатській Україні, зокрема, створенні її військових формувань, і як це впливало на зміну політичної ситуації в Галичині. Проаналізовано реакцію польських спецслужб на активізацію діяльності ОУН і радикалізацію настроїв у галицькому суспільстві загалом, зростання національної свідомості у її різних проявах, що й було зафіксовано в документах польських архівів.

Ключові слова: архіви Польщі, польські спецслужби, Організація Українських Націоналістів, українська держава, Карпатська Україна.

Після поразки визвольних змагань 1917–1921 рр. боротьба українського народу за національне визволення і здобуття власної держави зосередилась переважно у західноукраїнських землях. Важливу роль у формуванні нових завдань і методів боротьби за державну незалежність належала ОУН, яка напередодні Другої світової війни ставала все впливовішою політичною силою у Західній Україні.

Посиленню ролі ОУН у західноукраїнському суспільстві немало сприяла дієва політика Організації щодо підтримки Карпатської України, енергійна участь у формуванні її збройних сил. Разом із тим, і в Галичині, і за кордоном, ОУН розгорнула широкомасштабну пропаганду ідеї створення української держави. У цьому аспекті досі остаточно не з'ясована роль, яку відіграла ОУН у розвитку політичних подій у Карпатській Україні, зокрема, створенні її військових формувань, і як це впливало на зміну політичної ситуації в Галичині.

Останнім часом і в Україні, і поза її межами виходять друком збірники документів, присвячені цим питанням. Зокрема, у Російській Федерації опублікований двохтомник, присвячений діяльності ОУН, де зібрані матеріали польських, німецьких і радянських спецслужб¹. Однак, аналізуючи праці сучасних

¹ Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы (Москва: РОССПЭН, 2012), т. 1, 878.

українських істориків, приходимо до висновку, що зарубіжні архівні джерела у висвітленні цих подій залучені недостатньо.

Запропонована стаття має на меті дослідити деякі польські архівні матеріали і документи, що висвітлюють діяльність ОУН та реакцію польських спецслужб на активізацію і самої організації, і галицького суспільства загалом у зв'язку з виникненням Карпатської України.

Проголошення автономії Карпатської України викликало широкий резонанс серед українців, які проживали в межах Польщі та в еміграції. У цей період ОУН розгорнула свою діяльність у багатьох напрямках – взяла участь у розгортанні подій у Карпатській Україні, форсувала пропагандистську роботу у Польщі та налагоджувала зв'язки з Німеччиною. Такі дії все більше непокоїли польські спецслужби, які ретельно слідкували за націоналістичним рухом і змінами у політичних настроях українського суспільства. Наведені нижче матеріали дають змогу прослідкувати радикалізацію української спільноти в Галичині, зростання національної свідомості у її різних проявах, що й зафіксовано в документах польських органів влади.

Загострення міжнародних відносин на рубежі 1938–1939 рр. і становлення Карпатської України виводить український чинник на важливе місце у внутрішній та зовнішній політиці Польщі. У Варшаві були серйозно стурбовані виникненням автономної Карпатської України. З одного боку польські політики боялися, що Карпатська Україна стимулюватиме національно-визвольний рух на східних теренах Речі Посполитої, а з іншого – остерегались, що карпатська автономія стане в руках Німеччини осередком майбутньої проницької України, що загрожуватиме національним інтересам Польщі. Занепокоєна таким розвитком подій Варшава активізувала роботу своїх державних органів стосовно зондування настроїв українців, і в першу чергу, щодо збору інформації про діяльність ОУН.

Українською проблемою у міністерстві внутрішніх справ Польщі займалося декілька відділів – суспільно-політичний, національний та відділ безпеки, що знайшло своє відображення в архівах, зокрема, Архіві Актів Нових у Варшаві (Archiwum Akt Nowych). Сигнатура 842 (назва одиниці зберігання. – *Авт.*) містить матеріали, що стосуються “акції зміцнення польського елемента у Східній Малопольщі”. У сигнатурі 1057 зберігається інформація про українську еміграцію в Німеччині, її політичну орієнтацію, вплив на українське суспільство, аналізується діяльність окремих емігрантських організацій². Матеріали про діяльність українців у Чехословаччині знаходимо у сигнатурі 1055³. Матеріали

² Ukraińska emigracja w Niemczech, Archiwum Akt Nowych (dalej – AAN), zespol Ministerstwo Spraw Wewnetrznych (dalej – MSW), Wydział Narodowosciowy, sygn. 1057, k. 1–3.

³ Materiały informacyjne o dalalności Ukraińców w Czechosłowacji, AAN, zespol MSW, Wydział Narodowosciowy, sygn. 1055, k. 1–11.

відділу безпеки МВС охоплюють діяльність УНДО⁴, а також інших українських партій та організацій, зокрема і ОУН⁵.

До складу відділу безпеки МВС Польщі належав український сектор, що займався наглядом за українцями, які проживали не тільки на території Польщі, а й за кордоном. Створений у 1934 р. підрозділ поділявся на дві групи – слідчу і наглядово-розвідувальну й обіймав всі ділянки політичного, суспільного та культурного життя українського населення⁶. Український сектор щотижня надсилав свої звіти до міністерства внутрішніх і закордонних справ, а звіди – у польське посольство в Берліні. Ці матеріали зберігаються у фонді “Посольства Речі Посполитої у Берліні”. Хронологічні рамки “Звіту МВС про рух національних меншин в Польщі. Тижневі звіти про діяльність ОУН-УВО” (саме така повна назва цих документів) – початок 1938 р. – до 1 липня 1939 р.⁷

Польське посольство в Берліні щотижня отримувало докладну інформацію про український рух не тільки в межах Польщі, але й за кордоном – в основному на німецькій території. Крім того, польський дипломатичний корпус у Німеччині та посольство в Берліні, численні консульства – Віденське, Празьке та інші займалися розвідувальною роботою щодо українського самостійницького руху, аналізували інформаційні матеріали, урядові публікації тощо⁸.

Про діяльність українських організацій у Відні та Празі дізнаємося з сигнатури 388, про події в Карпатській Україні з сигнатури 387 (“Національний і сепаратистський словацький і український рух на Закарпатській Русі”), а з сигнатури 385 (“Підтримку національного і сепаратистського руху на Закарпатській Русі, а також опіку над українськими емігрантами, що перебувають у Австрії”) про події у Карпатській Україні та становище української еміграції в Австрії. У сигнатурі 386 (“Націоналістичний рух, в основному український”) аналізується діяльність українських організацій в Німеччині та матеріали українських передач віденського радіо⁹.

⁴ Meldunek sytuacyjny, AAN, zespól MWS, Wydział Bezpieczeństwa, syg. 1085, k. 1–30; Referat p.t. Uchwały Narodowego Komitetu UNDO, AAN, zespól MWS, Wydział Bezpieczeństwa, syg. 1280, k. 1–4.

⁵ Sprawozdanie tygodniowe Referatu Ruchu Komunistycznego, AAN, fond MWS, Wydział Bezpieczeństwa, syg. 1201, k. 1–37.

⁶ Peplonsi, Andrzej, *Policja Państwowa w systemie organów bezpieczeństwa Druhej Rzeczypospolitej* (Szcztno: W-wo Wyzszej szkoly policij, 1991), 129.

⁷ Sprawozdanie MWS o ruchu mniejszosciowym w Polsce. Sprawozdanie tygodniowe z dzialalnosci OUN-UWO. Tom I, AAN, zespól Ambasada Rzeczy Pospolitej w Berlinie (dalej – Ambasada RP w Berlinie), syg. 3934, k. 1–173; Sprawozdanie MWS o ruchu mniejszosciowym w Polsce. Sprawozdanie tygodniowe z dzialalnosci OUN-UWO. Tom II, AAN, zespól Ambasada RP w Berlinie, syg. 3935, k. 1–179.

⁸ Andrzej Misiuk, *Sluzby specjalne II Rzeczy Pospolitej* (Warszawa: Bellona, 1998), 76.

⁹ Ruch nadorowosciowe, glownie ukraiński, zespól AAN, zespól Ambasada RP w Berlinie, syg. 386, k. 1–31.

У фонді Головного управління державної поліції Archiwum Akt Nowych містяться матеріали про українсько-польські взаємини та діяльність ОУН, про арешти членів ОУН і документи доби Карпатської України¹⁰.

У другій половині жовтня 1938 р. на заклик ОУН українська молодь розпочала нелегально переходити польсько-чехословацький кордон. Переходи набрали масового характеру, коли на Закарпатті була створена Карпатська Січ. Польська влада швидко відреагувала на ці події. Зокрема, прокурор Апеляційного суду у листі до окружних прокуратур від 1 листопада 1938 р. вимагав розслідування кожного подібного випадку. Затриманих польськими прикордонниками юнаків вимагалось судити відповідно до закону про загальний військовий обов'язок, як польських громадян, що без згоди польського уряду вступають до військових організацій іншої держави¹¹. У багатьох випадках порушникам кордону загрожувало, окрім тривалих термінів ув'язнення (від одного до восьми років), ще й позбавлення громадянських прав¹².

Український сектор у відділі безпеки МВС Польщі звертав увагу на зростаючу агресивність українських демонстрацій, що їх організовувала ОУН. Збільшилась кількість польсько-українських сутичок серед населення, зросли випадки використання зброї та вибухових матеріалів¹³.

Одразу після падіння Карпатської України у Галичині прокотилася хвиля арештів активістів ОУН. В Архіві Нових Актів є документ, що вказує на причетність Угорщини до цих подій. Окупувавши Карпатську Україну, у руки гортистів потрапили документи ОУН, серед яких був план організації на території Галичини повстання та списки лідерів і членів українських політичних партій, що знаходилися у Польщі. Ця інформація була передана польським властям, у зв'язку з чим і розпочалися масові адресні арешти¹⁴. Було затримано 150 осіб¹⁵. В основному, взяли під варту лідерів і активних членів ОУН¹⁶. Видається, що це була добре продумана з політичної і психологічної точок зору акція. Арешти керівного складу ОУН пройшли безпосередньо після падіння Карпатської України,

¹⁰ Inwigilacja i aresztowania nacjonalistów ukraińskich, głównie członków OUN. T. III, AAN, zespół KGPP, sygn. 240, k. 1–140; Inwigilacja i aresztowania nacjonalistów ukraińskich, głównie członków OUN. T. IV, AAN, zespół KGPP, sygn. 241, k. 1–153.

¹¹ Лист прокурора Апеляційного суду до окружних прокуратур, 1 листопада 1938 р., Центральний державний історичний архів України у м. Львові, ф. 205, оп. 1, спр. 1075, арк. 11–13.

¹² Олександр Богів, Микола Вегеш та Володимир Задорожний, "Галичина і Карпатська Україна у 1938–1939," *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* 7 (2000): 432.

¹³ Sprawozdanie MWS o ruchu mniejszosciowym w Polsce. Sprawozdanie tygodniowe z działalności OUN-UWO. Tom II, AAN, zespół Ambasada RP w Berlinie, sygn. 3935, k. 36.

¹⁴ Ibid., k. 14.

¹⁵ Sprawozdanie MWS o ruchu mniejszosciowym w Polsce. Sprawozdanie tygodniowe z działalności OUN-UWO. Tom I, AAN, zespół Ambasada Rzeczy Pospolitej w Berlinie (dalej – Ambasada RP w Berlinie), sygn. 3934, k. 172.

¹⁶ Ibid., k. 173.

у момент, коли в українському суспільстві запанувала атмосфера розгубленості та розчарування. Сподівання на німецьку підтримку не справдились. Цими заходами Варшаві вдалося на певний час послабити ОУН. Як свідчать документи польських спецслужб, у Галичині ОУН змогла відновити і налагодити свою діяльність у попередніх масштабах лише наприкінці травня 1939 р.¹⁷

Після ліквідації української автономії на Закарпатті інтерес до розвитку міжнародних справ серед українського населення зростає, що спричинило зацікавленість українською пресою, особливо щоденною. Тиражі українських видань збільшились у кілька разів. Підвищення уваги українців до міжнародних подій підтверджують матеріали МВС Польщі¹⁸. З'явився ще один новий аспект внутрішнього політичного життя галицького суспільства, на який звернули увагу польські спецслужби – активнішу участь в національному русі почало брати духовенство греко-католицької церкви¹⁹.

У контексті внутрішньої ситуації у Польській державі та її геополітичного положення питання політичних орієнтацій громадян непольської національності у разі можливого збройного конфлікту було одним із найважливіших. Терени, де мешкали національні меншини, для військових мали важливе стратегічне і тактичне значення. У такій обстановці основна увага була сфокусована на українському населенні на сході країни і його організації. Документи Міністерства військових справ Польщі з інформацією про діяльність ОУН доби Карпатської України потрапили до СРСР і зберігаються нині у Російському державному військовому архіві.

Деякі роки тому деякі з них були вперше опубліковані у двотомному збірнику “Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы: в 2 т.”. З періоду, що розглядається опубліковані документи II відділу Генерального штабу Польщі та Окремого сектору інформації контррозвідки ДОК VI у Львові.

При Головному штабі Війська Польського існував II Відділ – “двуйка”, який займався військовою розвідкою (Відділ II а – розвідка) і контррозвідкою (Відділ II б – контррозвідка). Головному штабу підпорядковувался Корпус охорони прикордоння, який мав своє командування (ДОК). До його структури входили сектори інформації, що займались військовою контррозвідкою. У секторах існували окремі відділи з національних питань, які в своїй діяльності опирались на територіальні представництва (експозитури) і офіцерські пости (пляцувки). Сектор з національних питань займався спостереженням за змінами у ставленні національних меншин до Польської держави, виявляв різні форми негативних проявів у державних структурах, передусім в армії, аналізував

¹⁷ Sprawozdanie MWS o ruchu mniejszosciowym w Polsce. Sprawozdanie tygodniowe z dzialalnosci OUN-UWO. Tom II, AAN, zespol Ambasada RP w Berlinie, syg. 3935, k. 56.

¹⁸ Ibid., k. 67.

¹⁹ Ibid., k. 77.

становище і настрої національних меншин, вів їх оперативну розробку. У Львові розташовувалось ДОК VI, на території якого діяло три експозитури – у Тернополі, Станиславові та Львові.

Так, у донесеннях керівників офіцерських постів за лютий – березень 1939 р. вказується, що на цій території спостерігається погіршення ситуації у зв'язку з масовою “націоналістичною пропагандою”, пов'язаною зі створенням Карпатської України і сподіваннями місцевого населення, що незабаром буде утворена Українська держава за допомогою німців²⁰. У всіх донесеннях підкреслювалось, що ситуація різко погіршується і українці “все голосніше говорять про повстання”²¹. З огляду на це збільшились випадки таємних військових навчань українців і збройні сутички з польською поліцією²². Крім того, українці проявляють інші види супротиву польській владі: таємний збір коштів на підтримку Карпатської України, відмова українських дітей вчитися у школах польською мовою і селян сплачувати державні податки²³. Для авторів цих донесень був очевидним той факт, що за усім цим стоїть ОУН.

Цікава інформація наводиться у рапортах відділу розвідки Корпусу прикордонної охорони, де, зокрема, зазначається, що поява Карпатської України стала поштовхом для всіх українських організацій до дій, пробудила сподівання на утворення Великої України. Під впливом цих подій відбувалася консолідація всього українських суспільства, яке раніше було роз'єднане внаслідок впливів різних політичних сил. Інформувалося, що найактивніше працює ОУН, яка веде серед української молоді активну агітацію за масові переходи у Закарпаття і проводить збір коштів. Зазначалося, що ця акція охопила практично всю територію українських воєводств, навіть ті території, де раніше не спостерігалось активної діяльності українських організацій, як наприклад, Жидачів і Надвірна. У документах фіксується, що українці стали частіше читати свою періодику, цікавитись новинами із Закарпаття і, як наслідок, відмовлялись сплачувати податки, знищували польську державну символіку, проводили масові демонстрації. Занотовані випадки побиття українським школярами польських дітей. Матеріали містять інформацію про те, що ОУН розпочала акцію, метою якої є захоплення зброї і амуніції, а також відмічено співробітництво з німцями²⁴.

В іншому донесенні аналізується вплив ОУН на українське суспільство у трьох повітах – Долинському, Жидачівському і Стрийському. Зокрема зазначається, що у Долинському повіті під контролем ОУН перебуває лише десять відсотків українських товариств. Організаційні зусилля ОУН були спрямовані на створення на місцях об'єднань молодіжних українських груп з декількох десятків осіб, які у майбутньому будуть виховані в ідеології ОУН і

²⁰ *Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны*, 31–37.

²¹ Там само, 35.

²² Там само, 37, 39, 45.

²³ Там само, 38.

²⁴ Там само, 60.

привчені до табірнього життя. Діяльність ОУН у Жидачеві характеризувалась як дуже слабка²⁵.

У Стрийському повіті, за інформацією спецслужб, український елемент був найактивнішим. Вплив ОУН на українські організації тут становив вісімдесят відсотків. Зазначалося, що “український націоналізм, що підтримується на місцях видними українським діячами, привів до того, що на сучасний момент село живе в умовах терору українських бойовиків”, доказом чого служить відсутність свідків практично по кожній політичній справі, які бояться репресій з боку ОУН. Тому, незважаючи на встановлення винуватих, судові справи дуже часто призупинялися. Окремо зазначалося, що “високий інтелектуальний рівень окремих діячів, почуття честі та ідейність, на якій вони базують свою діяльність, ускладнює отримання інформації відносно роботи окремих діячів і їх оточення, що призводить до того, що переважно важливі події випадають з-під уваги польської служби безпеки”²⁶. Як бачимо, навіть супротивник був змушений визнавати глибокі ідейні переконання та високі моральні якості властиві членам ОУН.

Далеко не повний огляд польських архівних документів про діяльність ОУН доби Карпатської України дає підстави зробити деякі висновки. Передусім впадає у вічі, що проблема української національної меншини у Польщі та її поведінка у можливій майбутній війні серйозно турбувала уряд другої Речі Посполитої. Поява Карпатської України збурила націоналістичні настрої та державницькі сподівання серед українців Польської республіки. Найбільшу небезпеку для себе польський уряд вбачав у діяльності ОУН і поширенні її впливу на українську молодь.

На основі проаналізованих документів можна дійти висновку, що, діяльність ОУН була одним із вагомих чинників радикалізації політичних настроїв галицьких українців у 1938–1939 рр. і зростання національної свідомості українців – з одного боку та антипольських настроїв – з іншого. Окремо слід зазначити, що архівні документи сусідніх з Україною держав – передусім Польщі, а також Чехословаччини, Угорщини, Румунії, які з різних причин були зацікавлені у відслідковуванні процесів у тодішньому українському суспільстві, ще недостатньо залучені вітчизняними істориками у науковий обіг. І саме у цьому вбачаємо перспективи наших подальших наукових досліджень.

²⁵ *Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны*, 52–54.

²⁶ Там само, 57.

**THE ACTIVITY OF ORGANIZATION OF UKRAINIAN
NATIONALISTS (OUN)
IN POLISH SPECIAL SERVICES' DOCUMENTS
IN CARPATHIAN UKRAINE'S PERIOD**

Natalia ROMANYSHYN

National Academy of Internal Affairs,
Department of State and Law History,
1 Solomyanskaya sq., 03035, Kyiv, Ukraine

The OUN (Organization of Ukrainian Nationalists) is part of the history of the Ukraine in the 20th century and it is important to take it into account when discussing the subject of Ukrainian independence. It is impossible to understand the historic events and nowadays processes without objective research of the OUN and considering it as a part of the Ukrainian national independence movement in the 20th century. The article describes OUN's activities in Galicia during 1938–1939 which is based on documents from Warsaw's Central Archives of Modern Records (AAN – Archive of New Acts) and also other published sources. The main theme of this article is that the OUN paid an important role in political events in the Carpathian Ukraine (creation of military troops for example); it also influenced the situation in Poland internally.

The OUN's activities in Carpathian Ukraine also had an influence on the political situation in Galicia. It worried Polish special services and they watched and analyzed the OUN's actions not only in Poland but also in Czechoslovakia, Germany, Austria and other countries. Polish Special Services documented and analysed activities of the OUN in the Carpathian Ukraine and Galician society and noted the increase of national self-identity.

The OUN actively supported Carpathian Ukraine and took active part in the creation of its military forces which lead to strengthening the OUN's position in Western Ukrainian society. On top of that the OUN started large scale propaganda regarding the creation of a Ukrainian independent state.

However, the role of the OUN in development of political events in Carpathian Ukraine and how it influenced changes of political situation in Galicia still have not been fully established.

Nonetheless, based on just some documents from the Polish Archives from the era of Carpathian Ukraine gives us enough information to conclude that the OUN played an important part in the development of historic events in Carpathian Ukraine in general and in the creation of its military forces in particular; it also influenced Poland. It is also clear that the Government of the Second Polish Republic (*Rzeczpospolita Polska*) was worried and they questioned how the Polish Ukrainian national minority might behave in the event of future war. The establishment of Carpathian Ukraine grew hopes and desires of Ukrainian minorities in Poland for national identity and statehood independence. The Polish Government saw big dangers especially in the OUN influencing the Ukrainian youth. Based on the information which was analysed from archive documents it is clear that the OUN played a major part in influencing political views of Ukrainians from Galicia in 1938–1939 and also in the growth of the national identity of Ukrainians and their anti-polish views.

REFERENCES

- Działalność nacjonalistów ukraińskich w Galicji Wschodniej. Archiwum Akt Nowych (dalej – AAN). Zespół Komenda Główna Policji Państwowej (dalej – KGPP), sygn. 237. (in Polish).
Inwigilacja i aresztowania nacjonalistów ukraińskich, głównie członków OUN. T. III. AAN. Zespół KGPP, sygn. 240. (in Polish).
Inwigilacja i aresztowania nacjonalistów ukraińskich, głównie członków OUN. T. IV. AAN. Zespół KGPP, sygn. 241. (in Polish).

- Lyst prokurora Apeliacijnoho sudu do okruzhnnykh prokuratur. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv Ukrainy u m. Lvovi. Fond 205, opys 1, sprava 1075. (in Ukrainian).
- Materialy informacijne o dalalnosti Ukraincow w Czechoslowacji. AAN. Zespol MSW, Wydzial Narodowosciowy, syg. 1055. (in Polish).
- Meldunek sytuacyjny. AAN. zespol MWS, Wydzial Bezpieczenstwa, syg. 1085. (in Polish).
- Oleksandr, Bohiv, Mykola Vegesh ta Volodymyr Zadorozhnyi. "Halychyna³ Karpatska Ukraina u 1938–1939." *Ukraina: kulturna spadshchyna, nacionalna svidomist, derzhavnist* 7 (2000): 428–444. (in Ukrainian).
- Peplonsi, Andrzej. *Policja Panstwowa w systemie organow bezpieczenstwa Drugey Rzeczypospolitej* (Szcztno: W-wo Wyzszej szkoly policij, 1991). (in Polish).
- Referat p t. Uchwaly Narodowego Komitety UNDO z dn. 24.VIII.39. AAN. Zespol MWS, Wydzial Bezpieczenstwa, syg. 1280. (in Polish).
- Ruch nadorowosciowe, glownie ukraiński. AAN. Zespol Ambasada RP w Berlinie, syg. 386. (in Polish).
- Sprawozdanie MWS o ruchu mniejszosciowym w Polsce. Sprawozdanie tygodniowe z dzialalnosci OUN-UWO. Tom I. AAN. Zespol Ambasada Rzeczy Pospolitej w Berlinie (dalej – Ambasada RP w Berlinie), syg. 3934. (in Polish).
- Sprawozdanie MWS o ruchu mniejszosciowym w Polsce. Sprawozdanie tygodniowe z dzialalnosci OUN-UWO. Tom II. AAN. Zespol Ambasada RP w Berlinie, syg. 3935. (in Polish).
- Ukraińska emigracja w Niemcach. AAN. Zespol Ministerstwo Spraw Wewnetrnysh (dalej – MSW), Wydzial Narodowosciowy, syg. 1057. (in Polish).
- Ukraińskiye natsjonalisticheskiye organizatsii v gody Vtoroy mirovoy voyny. Dokumenty.* Moskva: ROSSPEN, 2012, t. 1. (in Russian).

Стаття надійшла до редколегії: 15 вересня 2017 р.

Прийнята до друку: 19 грудня 2017 р.